

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО;
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

УДК 347.63; 341.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.3.3>**АНТОНЮК Р.О., ТКАЧЕНКО В.В.****КОЛІЗІЙНІ ПРОБЛЕМИ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН
У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ****COLLISION ISSUES IN INTERNATIONAL PRIVATE FAMILY LAW**

Дану наукову статтю автор присвятив розгляду актуальних питань та колізійних проблем, які пов'язані з врегулюванням шлюбно-сімейних відносин в міжнародному приватному праві і виділенню окремих аспектів даної проблематики, які найбільше поширені в практиці юристів з багатьох держав. Незважаючи на те, що світова спільнота та більшість країн взяли зовнішній курс на всесвітню глобалізацію і поступово намагаються спрощувати взаємодію в правовій сфері, все ще на поприщі шлюбно-сімейних відносин виникає певна можливість колізій, в силу різноманіття великої кількості правових відмінностей в законодавстві багатьох країн. Дана проблематика стосується не лише складних питань по типу поділу майна при розлученні та з ким повинна залишитися дитина, а й доволі, здавалося б, простих та таких очевидних речей, як шлюбний вік особи або форма визнання шлюбу законодавством. В той же час, поки одні країни стикаються з проблемами у врегулюванні сімейних відносин з іноземними елементами, автор звернув увагу на вирішення цих питань в інших державах, які підлаштовують своє законодавство таким чином, щоб воно дозволяло уникнути потенційних проблем або ж надавало зручні інструменти та можливості вирішення даного питання самим же учасникам шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом. З метою дослідити та розкрити цю проблематику з більш широкої сторони, в роботі було досліджено найбільш критичні та важливі аспекти шлюбно-сімейних відносин для більшості держав, а саме: визнання шлюбів та розлучень, підтримки дітей, визначення шлюбного віку особи та інших питань сімейного життя та відносин, які можуть мати перетин між законодавствами різних країн та навіть різних правових систем. Для більшого розуміння теми та подальшого напрямку розвитку цієї проблематики у приватному міжнародному праві, автор аналізує потенційні шляхи вирішення колізійних питань, які спрямовані на вирішення цих проблем і забезпечення справедливості для всіх учасників. Також на базі проведених досліджень автором було висвітлено певні та перспективні варіанти щодо вирішення колізії яка виникає між державами всього світу.

***Ключові слова:** шлюбно-сімейні відносини; форма визнання шлюбу; колізія шлюбно-сімейних відносини; захист прав; міжнародне приватне право; колізія.*

© АНТОНЮК Р.О. – студентка юридичного факультету (Сумський національний аграрний університет)

© ТКАЧЕНКО В.В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права (Сумський національний аграрний університет)

The author devoted this scientific article to the consideration of topical issues and conflicting problems related to the regulation of marital and family relations in international private law and to the selection of certain aspects of this issue, which are most common in the practice of lawyers from many countries. Despite the fact that the world community and most countries have taken an outward course on globalization and are gradually trying to simplify interaction in the legal sphere, there is still a certain possibility of collisions in the field of marital and family relations, due to the diversity of a large number of legal differences in the legislation of many countries. This issue concerns not only complex issues such as the division of property upon divorce and with whom the child should stay, but also quite simple and seemingly obvious things such as the marriageable age of a person or the form of recognition of marriage by law. At the same time, while some countries face problems in regulating family relations with foreign elements, the author drew attention to the solution of these issues in other states that adjust their legislation in such a way that it allows avoiding potential problems or provides convenient tools and opportunities resolution of this issue by the participants of marital and family relations with a foreign element. In order to investigate and reveal this problem from a broader perspective, the work examined the most critical and important aspects of marriage and family relations for most states, namely: recognition of marriages and divorces, child support, determination of the marriageable age of a person and other issues of family life and relations that may overlap between the laws of different countries and even different legal systems. For a better understanding of the topic and the further direction of the development of this issue in private international law, the author analyzes potential ways of solving conflicting issues, which are aimed at solving these problems and ensuring justice for all participants. Also, on the basis of the conducted research, the author highlighted certain promising options for resolving the conflict that arises between the states from all over the world.

Key words: *marital and family relations; form of recognition of marriage; collision of marital and family relations; protection of rights; international private law; collision.*

Вступ. З давніх часів шлюб відігравав важливу роль у суспільстві людей, незалежно від їх культури та періоду історії в якому вони жили. Це явище виступало як і проявом реалізації природної потреби у продовженні роду, так і політичним інструментом, як то було у середньовіччі, або ж основою розвитку країни та суспільства в цілому. У сучасному світі, де глобалізація стрімко розвивається, люди з різних країн можуть легко пересуватися між державами, права людей посідають перше місце, а їх право у виборі партнера для укладення шлюбу не обмежене, було лише питанням часу коли традиції та законодавства різних країн зіткнуться з колізіями у даному питанні. Особливо дане питання гостро постає у теперішній час, коли велика частина населення країни покинуло державу, через повномасштабне вторгнення агресора, в пошуках притулку та безпечного місця, та в недалекому майбутньому, коли всі біженці почнуть повертатися на територію України. Такі події призведуть до великої кількості випадків виникнення шлюбно-сімейних відносин з участю іноземних елементів, які потребуватимуть подальшого правового визнання та врегулювання. Окрім вище зазначеного, актуальності даній проблематиці надає й те, що національне законодавство не розвивається у напрямку вирішення даного питання і не завжди готово надати простий та зручний шлях до врегулювання шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом сторонам таких правовідносин. Також не менш важливу роль у розв'язанні даного питання відіграють міжнародні інструменти, які допомагають уніфікувати та врегулювати такі відносини для всіх країн. Тому потрібно також звернути увагу на міжнародну співпрацю та вміння поєднати національний та міжнародний підходи до вирішення даної колізії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням колізійних проблем в шлюбно-сімейних відносинах за участі іноземного елементу присвячені праці таких вчених як Ісько І., Красіловська А., Ляшок М., Сидоренко Ю., Шкільна Н.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження та аналіз причин виникнення колізій в шлюбно-сімейних відносинах у міжнародному приватному праві, приклади подолання поставлених проблем законодавством інших країн та можливі подальші шляхи усунення цієї проблематики, включаючи міжнародні інструменти.

Результати дослідження. Якщо подивитися на законодавство різних країн світу, то можна впевнитися, що кожне з них гарантує право на шлюб своїм громадянам, а також іноземцям, але

розбіжності у регулюваннях даного питання через призму внутрішнього права країн зумовлює певні колізії в міжнародному приватному праві. Відтак, якщо громадянка Франції у віці 15 років та громадянин України у віці 18 років укладуть шлюб у Франції, чи буде такий шлюб визнано на території України? Звичайно ні, бо шлюбний вік для жінок та чоловіків в Україні однаковий – це 18 років.

Не менш важливим питанням в приватному міжнародному праві є форми та порядок укладення шлюбів згідно законодавству іноземних держав. Загалом у світі є відомими дві форми укладення шлюбу – державна форма, котра визнається та є основною в таких державах, як Японія, Франція, Швейцарія Німеччина; та релігійна форма, яка закріплена законодавчо в Ліхтенштейні, Кіпрі, Іраку, Ірану та інших країнах. В свою чергу Україна дотримується державної форми реєстрації шлюбу [1, с. 95].

Через такий законодавчий підхід постає питання визнання шлюбів з іноземцями через велику розбіжність у правовому полі та культурі таких країн. Найбільш прогресивними країнами у вирішенні даного питання є ті, що обрали інший шлях, а саме надали змогу самім учасникам майбутнього шлюбу обирати форму, за якою він буде укладений – державну реєстрацію чи релігійну. До переліку таких держав відносяться Англія, Бразилія, Іспанія, Австралія, Канада тощо. Обраний підхід вирішує питання щодо визнання форми шлюбу, хоча й залишає певні прогалини та не вирішені проблеми.

Колізія розірвання шлюбів у міжнародному приватному праві є однією з найбільш гострих та чисельних, які з'являються через невизнання шлюбу державою по відношенню до іншої та невизнання розірвання шлюбу за внутрішнім правом інших країн. Сама ж по собі процедура розірвання шлюбу має певну національну та культурну специфіку. Наприклад, у Франції розірвання шлюбу за взаємною згодою неможливе протягом шести місяців з моменту укладення шлюбу. Законодавець США передбачає надання можливості розірвання шлюбу як в судовому, так і позасудовому порядку. У свою чергу позасудовий порядок даної процедури передбачений лише шлюбним договором між подружжям, який має складатися під час укладення шлюбу.

З іншого боку є країни, котрі підійшли до даної процедури з спрощеним процесом. Так, у Швеції розірвання шлюбу може відбутися лише за заявою однієї зі сторін; водночас ініціатор розриву не зобов'язаний пояснювати причину розлучення, а суд – перевіряти, чи дійсно мав місце розпад шлюбу. Якщо друга сторона не має жодних заперечень то шлюб розривається без призначення будь-яких строків. Також до національних особливостей можна віднести концепцію неможливості розірвання шлюбу, до переліку таких країн можна віднести Ірландію, Парагвай та Аргентину Але все ж таки, у більшості країн розірвання шлюбу допускається, у тому числі за взаємною згодою подружжя, до таких країн належить Україна.

Здебільшого основною підставою виникнення колізій у галузі шлюбно-сімейних відносин є різне тлумачення, розуміння та регулювання однакових обставин. Прикладом такого може бути різне визначення шлюбного віку, наявність та ступінь спорідненості між учасниками відносин, добровільність та волевиявлення сторін або його відсутність, участь батьків або опікунів в укладанні шлюбу, відсутність чи наявність іншого шлюбу та тому подібне. У свою чергу це призводить до такого явища як «кульгаючі відносини». Це такі відносини, які в одній державі набули юридичної сили, а в іншій є нікчемними та не мають за собою жодних юридичних прав та обов'язків. Тобто це відносини які отримали неопосередковану визначеність у різних країнах [2, с. 131].

На даний момент колізійні проблеми шлюбно-сімейних відносин є одним із найбільших питань та проблем в міжнародному приватному праві, які й досі призводять до багатьох суперечок та неоднозначностей. Для подолання даної дилеми Україна повинна перейняти досвід міжнародних партнерів у регулюванні шлюбно-сімейних відносин з іноземцями та брати постійну участь у розвитку міжнародного права шляхом укладання та підписання конвенцій, двосторонніх та багатосторонніх договорів.

У контексті колізійних проблем шлюбно-сімейних відносин в міжнародному приватному праві можна виділити декілька основних факторів, що спричиняють виникнення таких проблем [3, с.179]:

1. Різні правові системи: різні країни мають різні правові системи та норми, що регулюють шлюб та сімейні відносини. Це може призводити до колізійних ситуацій, коли обрані норми однієї країни не визнаються або мають різне тлумачення в іншій країні.

2. Різні вимоги та процедури: кожна країна має свої вимоги та процедури, які пов'язані з укладанням шлюбу, розлученням або визнанням рішень, прийнятих у інших країнах. Розбіжності у таких вимогах можуть створювати складнощі та колізійні проблеми.

3. Визнання шлюбів та розлучень: питання визнання шлюбів та розлучень, укладених у іншій країні, можуть бути складними. Деякі країни можуть не визнавати шлюб, який вважається законним у іншій країні, або не визнавати розлучення, яке було прийняте у зарубіжній судовій системі.

4. Дитячі питання: колізійні проблеми можуть виникати в сфері дитячих питань, таких як опіка, піклування та визнання батьківства. Відсутність уніфікованих норм може призводити до складнощів у вирішенні таких питань.

Шляхи вирішення цих проблем включають [4, с. 262]:

1. Міжнародні угоди та конвенції: укладання та ратифікація міжнародних угод та конвенцій є важливим засобом гармонізації та уніфікації правил в міжнародному приватному праві щодо шлюбу та сімейних відносин. Наприклад, Гаазька конвенція про шлюбні спори та питання про батьківство намагається забезпечити визнання та виконання рішень у сфері сімейного права між державами-учасницями.

2. Національне законодавство: країни можуть розробляти та впроваджувати власні норми та процедури, спрямовані на врегулювання колізійних проблем у сфері шлюбу та сімейних відносин. Національне законодавство може включати правила визнання та виконання рішень, встановлення вимог щодо укладання шлюбу та розлучення, а також регулювання дитячих питань. Це допомагає забезпечити більш однорідний підхід до вирішення колізійних проблем на внутрішньому рівні.

3. Судова практика та інтерпретація: судова практика та тлумачення законодавства відіграють важливу роль у вирішенні колізійних проблем. Суди можуть застосовувати принципи міжнародного приватного права, зокрема правила вибору права та визнання рішень, щоб забезпечити справедливе та ефективне рішення у справах, пов'язаних з шлюбом та сімейними відносинами.

4. Медіація та альтернативні методи врегулювання спорів: використання медіації та інших альтернативних методів врегулювання спорів може сприяти досягненню взаєморозуміння між сторонами та вирішенню колізійних питань у сфері шлюбно-сімейних відносин. Це може бути особливо корисним у випадках, коли різні культурні та правові системи мають різні підходи до шлюбу та сімейного життя.

Для подолання колізійних проблем у шлюбно-сімейних відносинах в міжнародному приватному праві важливо активно співпрацювати з міжнародними партнерами та приймати участь у розвитку міжнародного права. Україна може переймати досвід інших країн у регулюванні шлюбно-сімейних відносин з іноземцями та укладати міжнародні конвенції та договори, що сприятимуть вирішенню колізійних проблем.

Для ефективного вирішення колізійних проблем шлюбно-сімейних відносин важливо звернути увагу на дві основні стратегії: гармонізацію та визнання. Гармонізація передбачає узгодження законодавства різних країн щодо шлюбно-сімейних відносин з метою зменшення колізій. Це може бути досягнуто шляхом підписання та ратифікації міжнародних договорів, створення спільних стандартів та рекомендацій.

Визнання є іншою стратегією, яка полягає в прийнятті більш широкого підходу до визнання та застосування шлюбно-сімейного права, незалежно від юрисдикції, в якій був укладений шлюб. Це може включати визнання шлюбу, який був укладений за законами іншої країни, навіть якщо він не відповідає вимогам внутрішнього законодавства. Такий підхід сприяє визнанню та захисту прав шлюбних пар, особливо в умовах глобалізації та зростання міжнародних шлюбів.

Окрім гармонізації та визнання, важливо також розвивати механізми співробітництва та обміну інформацією між країнами. Це дозволить забезпечити ефективне співробітництво в розгляді справ про шлюбно-сімейні відносини та розірвання шлюбу, обмін даними про статус шлюбу та рішення судів. Такий обмін інформацією допоможе зменшити невизнання шлюбів та сприятиме більш ефективному захисту прав сторін.

Крім того, розробка додаткових конвенцій та міжнародних інструментів з приводу шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві є важливим кроком для вирішення колізійних проблем. Ці документи можуть встановлювати загальноприйняті норми та принципи, що стосуються шлюбу, розірвання шлюбу, прав дітей та інших аспектів шлюбно-сімейних відносин. Вони можуть створити єдину основу для вирішення колізійних ситуацій та сприяти спрощенню та прозорості у міжнародній практиці.

Подолання колізійних проблем шлюбно-сімейних відносин в міжнародному приватному праві вимагає зусиль з боку законодавства та міжнародної співпраці. Одним з можливих рішень

є укладення міжнародних угод та конвенцій, які б стандартизували правове регулювання шлюбно-сімейних відносин та забезпечували взаємне визнання шлюбів і розірвання шлюбу між різними країнами.

Наприклад, Гаазька конвенція 1978 року про визнання шлюбів міжнародним приватним правом встановлює правила визнання шлюбів, укладених у різних державах, і спрощує процедуру визнання. Також існують інші міжнародні угоди, спрямовані на врегулювання питань шлюбу та сімейного права, які можуть послужити основою для співробітництва.

Створення додаткових конвенцій та міжнародних інструментів з приводу шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві є важливим кроком для вирішення колізійних проблем, що виникають у зв'язку з різними законодавствами та культурними традиціями різних країн.

Ці додаткові конвенції та міжнародні інструменти можуть встановлювати загальноприйняті норми та принципи, що стосуються шлюбу, розірвання шлюбу, прав дітей та інших аспектів шлюбно-сімейних відносин. Вони створюють єдину основу для вирішення колізійних ситуацій та сприяють спрощенню та прозорості в міжнародній практиці.

Розробка таких конвенцій передбачає участь багатьох країн та їх представників у процесі обговорення та узгодження текстів. В рамках цих процесів експерти з різних країн, юристи, академіки та представники міжнародних організацій працюють над створенням компромісних рішень та формулюванням стандартів, які враховують особливості різних правових систем та культур. Конвенції можуть включати положення про визнання шлюбу, розірвання шлюбу, визнання та захист прав дітей, поділ майна та питання щодо піклування про них. Вони також можуть встановлювати процедури для вирішення колізійних ситуацій, включаючи правила вибору права, компетентність суду та визнання рішень, що прийняті в інших юрисдикціях.

Розробка таких конвенцій та міжнародних інструментів сприяє створенню більш уніфікованого та прогресивного підходу до регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному контексті. Вони забезпечують більш чітку та передбачувану правову основу для сторін, які знаходяться в міжнародних шлюбних відносинах, та сприяють захисту їх прав та інтересів у випадку колізійних ситуацій.

Завдяки таким конвенціям та міжнародним інструментам стає можливим більш ефективне вирішення колізійних проблем у шлюбно-сімейних відносинах, забезпечення взаємного визнання шлюбів та рішень судів різних країн, а також спрощення процедур розірвання шлюбу та захисту прав дітей. Це сприяє стабільному та справедливому регулюванню шлюбно-сімейних відносин у міжнародному масштабі.

Загалом, вирішення колізійних проблем шлюбно-сімейних відносин в міжнародному приватному праві вимагає комплексного підходу, який включає гармонізацію, визнання, співробітництво та розробку міжнародних інструментів. Це дозволить забезпечити більш стабільне та прогресивне регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному контексті та захист прав усіх сторін, що залучені до таких відносин.

Висновки. Таким чином, було досліджено складність питань, пов'язаних з аспектами шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві та висвітлено певні шляхи вирішення даної проблематики. Деякі з ключових висновків, які можна зробити з цієї статті, включають [5, с.82]:

1. Розбіжності в законодавстві: різні країни мають відмінні правові норми, що регулюють шлюб та сімейні відносини. Це призводить до колізій, коли стикаються різні системи права та виникають складності у визнанні та виконанні рішень.

2. Колізійні правила: наявність колізійних правил допомагає визначати компетентний суд та закон, що застосовується до спорів щодо шлюбу та сімейних відносин у міжнародному контексті.

3. Міжнародна співпраця: у ситуаціях, коли виникають міжнародні спори, важлива роль відводиться міжнародній співпраці та механізмам, таким як Гаазька конвенція про громадянські аспекти міжнародного викрадення дітей.

4. Необхідність уніфікації: враховуючи різноманітність законодавств та проблем, пов'язаних з шлюбними та сімейними відносинами, необхідна уніфікація норм міжнародного приватного права для забезпечення більшої стабільності та передбачуваності у вирішенні колізійних питань.

5. Значення постійного дослідження: питання, пов'язані з колізійними проблемами у шлюбно-сімейних відносинах, є актуальними і потребують постійного наукового дослідження, щоб розвивати ефективні та справедливі рішення.

Враховуючи складність теми, дослідження та розуміння колізійних проблем у шлюбно-сімейних відносинах у міжнародному приватному праві є важливим для розвитку ефективних правових механізмів та співпраці між країнами.

Список використаних джерел:

1. Ісько І. Р. Колізійне право у шлюбних та сімейних відносинах: сучасні підходи та виклики. *Глобальні та національні проблеми права*. 2(13). 2017. С.95-100.
2. Красіловська А. В. Колізійне регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві України. *Сучасні проблеми міжнародного приватного права*. № 4 (42). 2019. С. 131–139.
3. Ляшок М. Колізійні проблеми шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві України. *Актуальні проблеми міжнародного приватного права*. № 2(24). 2016. С. 179–189.
4. Сидоренко Ю. Ю. Колізійні проблеми регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 2. 2015. С. 262–271.
5. Шкільна Н. П. Колізійні проблеми шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві: проблеми застосування права і компетенції суду. *Право і Безпека*. № 1. 2018. С. 82–86.